

Václav Cílek

PROSLOV

u příležitosti udělení Ceny Nadace
Dagmar a Václava Havlových VIZE 97

Pražská křižovatka

5. října 2009

Cesta z Eleuzíny

Vážení přítomní, milí přátelé

Úvodem

Myslím, že ti, kdo mě znají, nebudou očekávat formalizovaný státnický projev. Pochopitelně, že tuto cenu jsem chtěl ze skromnosti odmítnout, ale pak jsem si uvědomil bystrý záměr poradního sboru, aby udělením této pocty někomu zjevně nehodnému byl zvýšen třpyt ostatních obdarovaných. Ale na druhou stranu by se člověk dokázal stydět za nominaci na Zlatého slavíka nebo Nobelovu cenu za ekonomiku, ale ze získané staré berly může mít jenom radost.

Budu zejména hovořit o cestě, která vedla z Eleuzíny na athénskou Agoru, protože mi to připadá velice aktuální. Tato historie pro mě začala zhruba před dvěma lety, kdy za mnou přišel našťvaný kamarád Prudič Milton. Říká mi: „Už vím, jak to je s tímto státem, přítel Čang má doma Knihu proměn a všechno mi vysvětlil.“ Prudič mi sdělil, že ve všem, co žije a dýchá, existují přirozené cykly nádechů a výdechů asi jako když se mění roční období. Sametová revoluce bylo jásavé, nadšené jaro, které vlilo kreativní energii. Podobně jako v 68. se nejednalo jenom o naši zemi, ale o skoro celý svět. U nás se kreativita projevovala vznikem institucí a třeba i kupónovou privatizací, v Americe rozvojem rapu a v Číně třeba kapitalismem s komunistickou tvář.

Toto období skončilo někdy kolem roku 95. Nadšení bylo pryč, ze street art revoluce vznikla komerce a z asijského ekonomického rozvoje jiná forma otroctví. Růst však pokračoval, bylo to vcelku radostné léto tohoto civilizačního cyklu. A nyní jsme na konci podzimu, vysvětloval Milton Prudič. Čang říká, že tato doba nepřeje velkým lidem, protože ze všech stran přicházejí malí lidé a začínají vládnout. Jsou navzájem zaměnitelní a sledují své malé cíle. A tím je přísát se na všechna místa, odkud ještě proudí peníze. Docela dobře jim to prochází, protože konzumem podplácejí zbytek společnosti, a budou to dělat tak dlouho, dokud jim někdo půjčí. Prudič pak rozhořčeně vykreslil další vývoj situace a řekl: „Nastal čas odejít do ústraní, vzpomeň si, jak dopadlo, když velmožové Přemysla Otakara II. začali privatizovat české království.“ A citoval Bohuslava Reynka: „Ve městě bych přišel o duši.“

Sókratés na náměstí

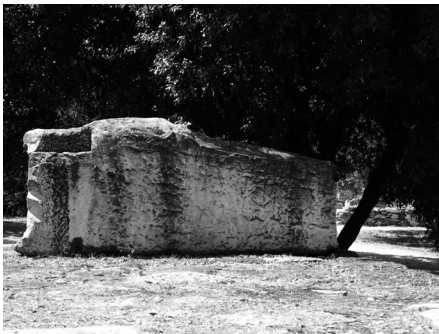
Mabel Langová napsala před třiceti lety tenký sešit nazvaný „Sókratés na Agoře“. Uvedla jej tím, že snad o každém aspektu Sókratovy filosofie byly napsány celé knihy, ale že se zatím nikdo nezabýval těmi místy, kudy Sókratés chodil. Myslím, že to byl Goethe, který kdesi napsal, že velké osobnosti se otiskují do míst, kde žily. Možná je to jejich posmrtnou velikostí a z vůle rozumných bohů anebo prostě tím, že si lidé na těchto místech na ně celá staletí občas vzpomenu. Kdysi jsem koupil Sókratovu monografii od Jana Patočky, ale neschopen její četby jsem ji odložil na záchodě CTS, odkud ji uklidil Ivan Chvatík řka,

že kdyby sem přišel někdo z Patočkovy rodiny, tak aby se nedivil. Bohužel i při dalších literárních pokusech se ukázalo, že Sókratovi nejsem schopn porozumět hlavou, takže jsem to zkusil nohama.

Athény leží na velkém výplavovém kuželu sneseném několika řekami z mramorodárných hor vysokých skoro tisíc metrů. Pražská kotlina je oválná sníženina, která je na severu i jihu omezena skalnatými kaňony Vltavy. Attická pláň je široce rozevřený amfiteátr, v jehož středu vystupuje ostrý pahorek Lykabetos, skalnatá plošina Akropole a několik menších vršků. Amfiteátr se svažuje směrem k moři a dál pokračuje pod mořskou hladinou. Rozevřívá a objímá kus celého středomořského prostoru, takže i Alexandrie či Efesos jsou vlastně vzdálenými předměstími Athén.

V Sókratově době mělo město, jak uvádí Xenofón, víc než deset tisíc domů. Bylo obehnané mocnými hradbami se skoro dvaceti branami, ale jenom tři směry byly skutečně důležité – k přístavu Pireus na jih, k achernajské bráně na sever a na západ do Eleuzíny. Hlavní cestou starých Athén byla Panathejská cesta zvaná též Svatá cesta, protože spojovala podsvětí Eleuzínu a zářivou, sluneční Akropoli. Typově by odpovídala svatováclavské cestě, která propojuje chthonickou, lunární Starou Boleslav se slunečním chrámem svatého Víta na pražské výšině. Do Athén vstupovala Dipylskou branou.

Od ní na Agoru to je sotva deset minut volné chůze a z Agory je člověk po menším stoupání - asi jako kdyby šel z Malostranské k Daliborce - hned na Akropoli. Na několika místech se dá kráčet po původních kamenech. Athény si ve své mysli představuji jako město se dvěma středy – úplně nahoře je Akropole a tu obtáčí úžasná stezka Peripathos, která propojovala divadla, jeskyně, svatyně a prameny na úpatí athénské Vyšehradu. V místech, kde se Okružní cesta Peripathos přiblíží k prameni Klepsydra, se napojuje Panathénská cesta. Kousek pod pramenem stával Eleusinion, tedy chrám zasvěcený eleuzínské Demétér, ve kterém byly uchovávány neznámé předměty přinesené z Eleuzíny a opět tam odnesené. Pod Eleusinionem leží území Agory, tedy druhý athénský střed. Je to oblast velká asi jako mezi koncem Karlova mostu a kostelem sv. Mikuláše, zhruba o rozměrech 200 x 300 metrů. Prakticky všechno, co o Sókratovi víme, se odehrává v tomto malém a poznatelném prostoru.

Oltář na Agoře

Agoru si můžeme představit jako napůl volný prostor podobný návsí, který je lemován veřejnými, státními a obchodními budovami, několika chrámy a významnými oltáři. Podvědomě čekáme nějaký ohromující prostor, ale místa, kde Sokratés pronesl své slavné dialogy, dělí od místa jeho smrti sotva tři sta metrů. Na Agoře se mluvilo, pilo, obchodovalo a přijímaly se zde zákony. Když se člověk postavil na nějaké vhodné místo, třeba k oltáři Dvanácti bohů, který má podobný sdužovací význam jako středověkých Čtrnáct svatých pomocníků, tak během chvíle mohl pozdravit pár politiků, dva tři filozofy a Sofokla k tomu.

Sókratův topos

Xenofón píše, že „Sokratés byl stále všem na očích. Ráno chodil do podloubí a do gymnasií; když bylo plné náměstí, mohl ho každý vidět na náměstí, a po zbytek dne byl vždy tam, kde mohl počítat s tím, že se potká s mnoha lidmi. Hodně mluvil, a kdo chtěl, ho mohl poslouchat.“ Cvičiště neboli gymnasia po sobě zanechávají málo archeologických stop a nevíme, kde ležela. Podloubí je stoa. Jedná se o dlouhý, otevřený dům, který má sloupořadí a v jehož zadní části bývají malé místnosti, které jdou využít třeba jako malé obchody. Napodobeninou řecké stoy je lázeňská kolonáda, jak ji známe třeba z Karlových Var. Stoa je stinná, dobře se v ní sedí, odpočívá a hovoří.

Za Sókratových časů leželo jádro Agory dole při Panathénské cestě, ale v římské době se rozrůstalo a posouvalo stále výš, podobně jako Václavské náměstí žilo před rokem 1850 jenom ve své dolní části pod Vodičkovou ulicí. Prostředek Agory byl otevřený jako velká náves či náměstí. Byly zde stoly prodavačů a směnárníků, protože každé z mnoha řeckých měst mělo svoji vlastní měnu. V Platónově „Obhajobě“ Sokratés nabádá soudce, aby se nepohoršili, když bude mluvit stejným jazykem, jakým se mluví u stolů (trapeza). V dnešní řečtině znamená slovo trapeza něco jako „Wechsel“ nebo „Change“, prostě stánek, kde se provádějí bankovní operace lidového měřítka.

Xenofón zaznamenává varovné napomenutí soudců, že Sokratés bude muset přestat s řečmi o ševcích, tesařích a kovářích. Na jiném místě hovoří o nadaném mládenci, který pro svoje mládí ještě nechodí na Agoru, ale chce-li uplatnit svůj názor, tak si jde sednout do sedlářské dílny blízko Agory. Můžeme tedy očekávat, že někde uprostřed byly stánky-trapezy směnárníků, kolem byl trh a ve vnějším okruhu byly rozesety domky různých řemeslníků. Odpovídalo by to uspořádání moderní komerční čtvrti, kdy centrální místa patří bankám a noblesním obchodům, ale nedaleko musí být nějaký obchod s potravinami a opravná obuví. Důvod, proč uvedený mládenec či jiní filosofové si chodili sednout k sedláři, člověk pochopí třeba ve staré Káhiře, kde řemeslnické krámky (a pochopitelně hlavně bradýři) dodnes slouží jako místo rozhovorů. Obchody a dílny jsou otevřené, dílem se pracuje na chodníku, není nic jednoduššího než se zastavit na kus řeči. Navíc v Káhiře a na podobných místech vidíte, že dílny často vedou přemýšliví lidé, kteří by v západním světě vystudovali vysokou školu a pak pracovali v uzavřených kancelářích. Intelektuální a duchovní úroveň sikhského či arabského taxikáře je v průměru třikrát větší než v Praze.

Centrem athénské světa byl Oltář dvanácti bohů jako jedna z mála staveb, která byla dovolena v tomto volném diskusně-tržním prostoru. Když Herodotos uvádí vzdálenost do egyptské Heliopole, měří ji od tohoto oltáře. Bylo to srdce Athén, jejich střed a nulový bod.

Myslím, že jej můžeme srovnat s pomníkem sv. Václava na Václavském náměstí. Bylo to místo, kde bych si dal sraz s nějakým cizincem, co právě dorazil z Trapezundu nebo Kúm a ještě nezná Athény. Sókrates kolem něj musel projít pětkrát za den.

Helena v Tróji nikdy nebyla

Na samém kraji Agory pod několika stinnými stromy leží jedno z nejtišších míst celých Athén, kam lidé zabloudí spíš náhodou. V těch dvou stoletích, kdy Athény byly centrem světa, byl centrem Athén tento oltář. Dnes z něj zbývají dvě ramena, každé o délce asi 3 m, pár kamenů. Slyšel jsem však, že z Bílého domu ve Washingtonu nezbylo ani to. Zbytek byl za zdi, kudy dnes jezdí vláček z Monastiraki do Pirea. Samotný oltář si představte jako mramorový hranol velikosti dejme tomu větší postele o výšce něco přes metr. Kolem něj byl vydlážděný prostor a kamenný plot, protože u svatyní musí vždy být jasné, co patří bohům a co lidem. Kolem oltáře vedla podobně jako magistrála pod pražským Národním muzeem (rovněž bodem 0 dálniční sítě) Panathénská cesta.

Dovnitř za plot vstupovali lidé, kteří potřebovali obětovat bohům, ale kolem postávali čumilové. Umím si představit, že kdybych se chtěl vydat na dalekou cestu, obětoval bych zde za šťastný návrat. Venku klábosili Řekové a vyměňovali si historky – třeba o lakomci, který v závěti určil hlavním dědicem sám sebe. Nebo o člověku, jež učil osla hladovět, a když mu osel zemřel, tak si posteskl, že mu chcíplo tak dobře vycvičené zvíře. Či o sousedu, který si dal pod hlavu džbán, a aby nebyl tak tvrdý, tak jej nechal vycpat peřím.

Představuji si stárnoucího Euripida, jak se zde zastavuje cestou k Dionýsovu divadlu. Tuší řecký osud. Co jen bude vlád, které zemi zavlečou pod falešnými záminkami do občanských válek a vražedných osobních sporů. Euripidés hledí ke Královské stoe, kde byly uloženy Solónovy zákony, ale v duchu nechává hovořit krásnou Helenu: „*V Tróji jsem nikdy nebyla, to jen přízrak byl.*“ Zpracuje pak pověst o Heleně, jejíž fantom odvezli lstiví bohové do Tróje, zatímco skutečná Helena deset let čekala na Menelaa v egyptské zemi. Válka byla zbytečná, vše, čemu jsme věřili, se zhroutilo. Tady někde vznikala v Sókratových časech řecká tragédie a přežila až do současnosti. Xenofón dosvědčuje, že Sókrates často obětoval na městských oltářích. Stojíme u ohradní zdi a dotýkáme se prostoru filosofické zbožnosti, která má pomoci běžného rozumu čemusi zabránit. Xenofón: Nenacházel žádný rozdíl mezi moudrostí a zdravým rozumem...

Královská stoa

Jenom o pár desítek metrů dál ležela stoa Basileios a jižně od ní podstatně větší stoa Dia Eleutherijského. Do těchto dvou budov jsou situovány tři sókratovské dialogy. Z Diovy stoy zbyly jen základy, ale člověk si snadno představí trojdílné sloupořadí s vystupujícími krajními křídly. Stoa byla otevřená směrem k násvi Agory, tedy k východu. Měla ranní slunce a odpolední stín. Masivní severní stěna ji chránila před zimními větry od Pentelikonu. V zimě se v ní lépe hovořilo dopoledne, když do ní svítilo slunce, a v létě ve stinném odpolední.

Praktický Sókrates si byl poloh budov velice dobře vědom, protože poučuje Aristippa slovy: „Do domů obrácených na jih svítí v zimě slunce sloupořadím, kdežto v létě putuje

nad našimi hlavami a nad střechami, a my máme stín. A tak je třeba stavět domy vyšší směrem na jih, aby se zimnímu slunci nebránilo vstoupit, a nižší směrem na sever, aby do něho nevnikaly chladné větry.“ Obě stoy měly zhruba tvar znaku [. Jako učitel, který často chodí se studenty po památkách, velmi přesně vím, kam bych si sedl. Mám to za trochu jiných podmínek navštívené v sala terreně Valdštejnského paláce na Malé Straně, což je jen jiný, pozdní příklad soukromé stoy.

Bylo by to v horním rohu, kde se dlouhé centrální sloupořadí o tvaru [lomí do kolmého severního křídla Γ. Jsou zde čtyři schody, na kterých se dá sedět. Vyprávějící má dobrý přehled o ostatních, kteří sedí napravo i nalevo od něj a zároveň se dívá do středu Agory, takže může zdravit známé a zvát je k diskuzi.

Ve službě a v disentu

O něco výš směrem k Akropoli podél cesty do Pirea leží administrativní centrum. Platón s úsměvem líčí, jak Sókratés měl předsedat shromáždění a nevěděl přitom, jak má volit (Gorgias 474), a tak se mu ostatní senátoři smáli. Xenofónovi jednou řekl: „Myslíš, že bych přežil, kdybych se snažil prosazovat to, co je správné, oficiálně? Ani náhodou, pánové!“ Hlavním stanem athénské otrokářské demokracie byla kulatá budova připomínající velkou jurtu – tholos. Athénská demokracie je velkým přínosem modernímu lidstvu a zejména Číně, protože ukazuje, že je možné propojit relativně svobodomyšlnou společnost středních tříd s otrockou prací v továrnách. Díky ekonomickému a sociálnímu pokroku jsme postoupili ještě dál – otroci sice musí pracovat, ale my se o ně nemusíme starat.

Tholos fungoval celý den. V noci v něm spali vybraní senátoři, aby byli obci k dispozici v jakoukoliv noční hodinu. Měli zde malou kuchyňku, kolem které se našly nádoby s nápisem, že patří obci, podobně jako bývalo na příborech odborářského hotelu vyraženo ROH. Senátoři si je tedy neodnášeli domů. Sókratés při roční službě obci málem zahynul, protože odmítl protiprávní soudní řízení proti úspěšným velitelům námořní bitvy, kteří pro špatné

Obchod Šimona ševce

V popředí je obchod Šimona ševce, za ním stával oválný Tholos a napravo od něj pod chrámem ležela dvě sloupořadí, kde Sókratés pronesl některé své dialogy

počasí nemohli sebrat a řádně pohřbít své mrtvé a tím je odsoudili k věčnému bloudění. Z právníckého hlediska bylo totiž nutné zkoumat vinu každého velitele jednotlivě a nikoliv vynést skupinový rozsudek. Kdyby nepadla vláda, byl by nejspíš odsouzen. U těchto budov se nebudeme zdržovat, protože zde Sókratés nebyl přítomný srdcem.

Šimon švec

Vždy jsme překvapeni, jak Athény klasické doby působí jako velká vesnice, kde se všichni znají a potkávají se. Můj spolužák Jarda Synek mi líčil, jak připravoval encyklopedii slovenských dějin, a že stačilo odpoledne sedět v Bratislavě na rynku a vždy potkal několik autorů tohoto rozsáhlého díla. Takhle nějak asi fungovaly Athény. Naproti Tholu je další pozoruhodné sokratovské místo. Je to obchod ševce Šimona. Při archeologických vykopávkách se šťastnou náhodou podařilo nalézt kus nádoby s jeho podpisem, cvočky do bot a kostěné kroužky, které se přibíjely zesponu na podrážku, aby sandály neklouzaly.

Mabel Langová píše, že mezi příjemné antické padělky bez jakéhokoli filosofického významu patří Dopisy Sokratovy, které napsal Aristippos z Kyrené a ve kterých chválí ševcovův obchod, kde se potkával prokletý dobrodruh Alkibiadés s filozofy. I sám Periklés, kdyby měl čas, by tady sedával! Šimon byl jeden z prvních, který sepsal pod názvem „Ševcovy dialogy“ rozhovory se Sókratem, ale z díla se zachovaly jen názvy. Dílna je maličká, ale možná měla otevřený přístavek. Prostoru zde bylo málo. Kolem proudili lidé. Z charakteru místa je celkem zřejmé, jak se rozhovory mohly odehrávat. Rozhodně to nebyl ten typ dialogu, jaký známe od indických gurů, kdy vepředu sedí učitel a tichým hlasem cosi říká žákům sedícím v uctivé vzdálenosti.

Bylo prostředí spíš jako někde v hospodě, kde lidé musejí mluvit nahlas a spíš v kratších větách, protože kolem je ruch. Sedí vedle sebe, tu a tam o sebe zavadí bokem, dotýkají se a žertují. Podle mramorového reliéfu ze 4. století BC si umíme představit, že Šimon pracoval směrem do ulice za nízkým stolkem, kde jednal lálal a vystavoval nové zboží, jednal opravoval obuv. Většina zákazníků měla jeden pár střevíců, takže přišla, sedla si do připraveného křesla a čekala na opravu.

Skoro vidím unaveného Sókrata, jak rychle využije toho, že křeslo pro zákazníka je volné, posadí se do něj a povídá si s lidmi kolem sebe, ale protože je spravedlivý muž, tak volá na procházejícího zákazníka: „Posaďte se, paninko, už jsem na odchodu.“ Ale pokud mohu v tomto výkladu zvážnět, tak si prosím uvědomme základní filosofický dopad tohoto místa: Sókratés se neustále věnuje veřejným věcem, tedy politice, ale činí tak z rozhraní soukromého prostoru ševcovské dílny a veřejného prostoru hlavní ulice a to sotva dvacet metrů od jedné ze tří hlavních státních budov (ty další dvě jsou zasedací místnost senátu a státní archiv – desky zemské). Volba místa přesně odpovídá způsobu jeho veřejného působení. Proto je pro mne obchod Šimona ševce tím nejdůležitějším sokratovským místem.

Pro Platóna je Sókratés trochu tajemný muž velkého vzdělání, kterého možná nabyt sám od sebe, od bohů či od egyptských kněží a k dovíjakých eleuzínských či kyperských zsvěcenů. Připomíná mi to budhistický spis „Deset obrazů hledání býka“, ve kterém člověk nejprve svede boj sám se sebou, v tichosti a odloučení se pozná a pak se vrací s dary na trh.

Prvních devět obrazů je Platónovo pojetí. Xenofonovo pojetí je už jenom ten trh – praktická filosofie, jednoduché řeči, společnost ševců a řemeslníků, úcta k bohům a Sókratovy stížnosti, že by měl cvičit, protože mu roste břicho. Pokud by tento druh života neskončil Sókratovou smrtí, tak by to byl příběh jako z Hrabalovy „Příliš hlučné samoty“, taková okouzující hospodská historčka.

Místo soudu

V těchto místech stávala soudní síň Heliaia, kde pravděpodobně Sókratés pronesl svoji slavnou obhajobu

Prasata z Kamenické ulice

Hospodskou představu o Sókratovi narušuje delfský kněz a slavný historik Plútarch (De genio Socrates 10) v apokryfní historce, podle které mudrc kráčí směrem k domu, kde žil Andocides. Cestou se vyptával a škádlil mladého Euthyfrona, ale najednou zmlkl a upadl do nějakého druhu transu. Šel zrovna Truhlářskou ulicí, ale něco mu nedalo, náhle se otočil a zamířil stranou. Skupina mladíků však chtěla vyzkoušet Sókratův vnitřní hlas a tak pokračovala v cestě nahoru Kamenickou ulicí (archeologové ji nazvali Ulice výrobců mramoru), zdali na ní naleznou důvod Sókratova odbočení. Seshora hnal pasák stádo prasat, které bylo hrozně špinavé a v úzké ulici před ním nešlo utéct. Zamíchalo se mezi mládence a dost je zasvinilo.

Trochu není jasné, zda si Plútarch nedělá legraci, anebo netraduje anekdotu, která byla na Agoře populární. Čekali bychom spíš státoprávní příběh, jak Sókratés v transu seslaném bohy zachránil Athény nebo pronesl nějakou zásadní věštbu. Plútarch byl ale znalec božských věcí a zároveň byl řecky praktický, takže možná v prostředí, kde se prosazovala mnohomluvná rétorika, volil příběh, který se k Sókratovi hodil. Ať už se stalo cokoliv, nemáme důvod pochybovat o místě, kde se příběh udál. Nad Šimonovým domem podél vodního kanálu vede cesta ke kameníkům, která dál pokračuje k bývalým prameništím v sedle pod Akropolí a k dubovým hájům za Pnyxem. Prasata měla dobrý důvod být pokrytá ještě nezaschlou špínou a vracet se z lesní pastvy. Příběh se nejspíš odehrál na cestě v malém údolí asi sto metrů nad Šimonovým domem.

Asklépiovi kohouta

Pořádně jsem nepochopil, proč byl Sókratés odsouzen na smrt, ale je mi celkem jasné, že musel určitý druh lidí dost štvať. Soud se Sókratem nejspíš probíhal v soudním dvoře Heliáia nedaleko od Tholu. Teď mě mrzí, že jsem se nedostal k tomu, abych si na tomto místě přečetl Obranu Sókratovu od Platóna. Na místě soudního dvora roste dnes křovinatý lesík plný ospalých, potulných psů. Občas odtud vyrazí na svoji celkem rychlou procházku divoká želva ožirající suchou travu; nepohrdne ani jablkem z Austrálie.

O něco výš bylo archeologickým výkopem odkryté státní vězení. Představte si úzkou uličku, jejíž vchod hlídá nejspíš jednopatrový dům vězeňské stráže. Unifikované cely jsou vystavěny na obou stranách uličky a objekt končí nádvoříčkem, kde je dnes skladiště mramorových zlomků. Podle Platónova popisu se dá určit, o jakou celu se jednalo. Byla to druhá zprava, která jako jediná umožňovala vstup do další, vnitřní místnosti, kde byly zásobnice na vodu a kde bylo možné se omýt.

Počkali jsme, až odešel strážce této části Agory (šel se pochopitelně vykecávat s jiným strážcem) a vešli dovnitř. Místnost to byla malá, účastníci Sókratovy smrti se zde museli dost tísnit. Jeho poslední slova jsou dobře známá: Kritó, dlužím Asklépiovi kohouta, nezapomeň na to, prosím tě. A jinak skoro nic, žádný pathos, étos jenom mírný. Mohla by to být filosofická Golgota, ale skoro nikdo sem nechodí. Občas nějaká želva. Je pravda, že toto místo není jednoznačně vědecky určené, ale to není ani jeruzalémská Golgota.

Člověk se tady posadí a s mírným mrazením v zádech se dá do smíchu, když si vzpomene na smutného Apollodóra, kterému bylo tak líto, že Sókrata mají nespravedlivě připravit o život. Sókratés ho něžně pohlídl po hlavě a s velmi jemnou ironií řekl: „Tak ty bys, milý synu, radši viděl, aby mě popravili právem než nespravedlivě, že jo?“

Xenofón je přímočarý a nevytváří žádný trpitelský mýtus: „Zdá se mi, že osud, který jej postihl, byl projevem velké milosti bohů. Vždyť se vyhnul té nejhorší části života a našel nejlehčí smrt. Ukázal také sílu svého ducha. Když si uvědomil, že zemřít je pro něj lepší než žít dál, tu nepodleh slabosti ani tváří v tvář smrti, ale přivítal ji a podstoupil radostně.“

Státní vězení

Místo Sokratovy smrti velice pravděpodobně leží v druhé cele zprava, tedy před větší bílým kamenem ve středu fotografie

Bohuslav Reynek by v městě přišel o duši, ale Sókratés ji tam našel. Tyto dvě cesty nejsou protikladné, ale doplňují se. Ráno začíná obětí bohům. Usmiřuje sebe i svoji obec se silami deště, ohňů, povodní i s vlnami nenávnosti, politických ambicí i touhy po lupu. Činí tak přiměřeně. Úměra, střídmost – sofrosýné jej provází životem. Nepoučuje, ale umožňuje lidem porozumět tomu, co sami dělají. Zjišťuje však, že to je v některých případech nebezpečné. Aby se trochu chránil, tak přitom vychází ze soukromého a nikoliv veřejného prostoru. Dnes bychom hovořili o sociální reflexi či sociální ekologii, ale v Sókratovi je zároveň poslušnost tomu, co jej přesahuje a co jej podepírá v životě a smrti. Řekli bychom tomu transcendence. Jeho příběh končí vysvobozením. Na rozdíl od takového Caesara, Nerona či Hadriána o něm nikdo nikdy neslyšel, že by se stal bohem.

Použité prameny:

- Xenofón: Vzpomínky na Sókrata. Hostina. Sókratova obhajoba. Antická knihovna 15, Přel. V. Blahník. Svoboda. Praha. 1972.
- Platón: Obrana Sókratova. Přel. J. Ludvíkovský. Lyra pragensis. Praha. 1970.
- Pausaniás: Cesta po Řecku. Kniha I – Attica. Přel. H. Businská. Antická knihovna 20. Svoboda. Praha. 1973.
- Herodotos: Dějiny. Odeon. 1963.
- Euripidés: Helena in „Hippolytos a jiné tragédie“. Přel. R. Mertlík. Antická knihovna 54. Svoboda. Praha. 1986.
- Lang M. L. (1978): Socrates in the Agora. American School of Classical Studies at Athens. Princeton and New Jersey.
- Seferis George: Logbook III in Complete poems. Anvil Press Poetry. 1995.
- Bohové se smějí. Přel. F. Stiebitz. Světová četba 351. Praha. 1965.

Remark

Nádoba z Eleuzíny s motivem nezničitelného, povstávajícího života